

En 100-årig berättelse om julfirandet i Åsaka från Matilda Svensson. Hon bodde i "Villan" på Sålebovägen. Där arrangerades också danser på lördagskvällarna. Vad Matilda hade hand om, förstår man av hennes tillnamn, "Tilda Läs"; hon skötte alltså sockerdricksförsäljningen.

Så firades julen förr i världen.

Här några minnen från min nu 93-årig fader som är född 1827, från hans barndoms- och ungdomstid med flere. Julen börjades först med slakt och brygd och lak. Slaktningen började, ett par månader före jul slaktades både svin och nötkreatur och maltet mälades på hemkvarnar och mältes en fjorton dagar före jul och bryggades starkdricka så kallat spisöl och bakningen började även då strax, som då skulle bakas så mycket så det räckte över hela julen.

Det bakades en julhög till var och en medlem i huset, som skulle stå på bordet om julen. Vörtbröd, limpa, stomp, kakor av flere slag, karsvagn, kringlor, dövelskatt, med flere. Om Lusse skulle dom upp i otta och steka fläsk och potatis senast klockan fyra på morgonen.

Julbordet stod dukat över hela julen med allt vad dom kunde skaffa fram. Fläsk koktes, hela skinkan, och sattes fram, på förmögnare ställen köptes en hel gris, ej allt för stor, som skulle stå på bordet hel över julen, med äpplen i munnen. På julafton sattes upp kärvar till fåglarna, högt upp på stänger, så höga man kunde få. Somliga satte korsar med flera kärvar i, några satte dem på de så kallade "skateskrickerna", som var uppslagna på gavlarna ovan ryggåsen på ladugården.

Julaftonsmiddag doppades i grytan som sattes på bordet. Sedan lades på golvet ren långhalm, så kallad julhalm över hela golvet i dagligstugan, på dom andra hackades fint granris. Så hängdes julkransen upp över bordet, en eller flera. De gjordes av borst och skivat vax, var vackert utstyrda med flera sorters papper och lappar, blommor med mera. På bordet stod merendels ett julträd med fot och ställning av tråd med ståltråds korsar till att hänga ljus och äpplen och andra grannlåter. Granen stod på golvet, prydd med ljus och överlastad med äpplen. Ljusen stöptes av vax och talg. Julljusen stöptes med flera spiror på, och ävenledes med ben, så de kunde stå utan stakar. Ävensom begagnades tranlampor och stickor att lysa sig med. Den bästa veden skulle gömmas till julbrasan, det skulle vara ek- eller björkved.

Det användes mycket till dricka. Hopblandat brännvin, spisöl och honung kallas det grogg. Brännvin var det gott om på den tiden. Det var flera brännerier i varje socken, vem som ville fick bränna brännvin sex månader på året, från 1 oktober till 1 april. Brännvinet kosta om jul 80 öre kannan. En del ställen var husandakt, en del ställen var dryckesgille på julaftonskvällen. Juldagsmorgon gick dom till julottan, då hade de tjärbloss att ljusa sig med. I denna sockens kyrka var vid varje juldag tvenne av socknens mästerspelmän i många år och underhöll musiken. Den ene spelade fiol och den andre blåste klarinett. Det säges var en mycket vacker musik.

Dom hade för sed att skuffa in gödsel i ladugårdarna på annandagen för varandra, och så gick det stjärngossar, som börja tidigt på morgonen annandag. De hade ljus i och trädde en brokerad papperslykta. Den ene av dom skulle vara Judas med pungen och yxa. Somliga red och en del gick. Så fick de gå in i gårdarna. På en del ställen /bjöds?/ mat och dricka. Dom sjöng

Staffan var en stalledräng,
han vattnar sina fålar fem,
de två de äro vita,
de andre bägge lika,
den femte äro apelgrå
som Staffan sjelver rider på.

Vi ser på eder skorsten vit,
att ni väntar friare hit med mera.
Nu är det "anda" jul i år
då vi få öl och brännvin.
Så allt för vår klara stjärna

Det skulle stå en mugg juldricka på bordet julnatten, det skulle slås på fodret hos kreaturen juldagsmorgon tidigast, och så skulle de ha bättre mat med julen. Vid varje gård troddes var en och flera tomtar, var det en fotmärke i askan skulle någon i huset dö under året. (i askan efter julbrasan). Och så var det lekar i julhalmen, dom tog jultippa, de band ihop med halm flätor förstälde en sådan, bred på mitten och smalare i båda ändarna, och tre ben under den. Den satte de bak huvudet och låg på rygg, så skulle de ta den med fötterna och kasta den framom sig. Och så "sparka röfkrok" de låg med benen i krok "skafföttes". Den som var starkast brakte den kullerbytta över ända som det kallas. En sorts lek att "tömma stutar" var att taga ett par tömmar, göra en ygla och binda om det ena benet och med den andra änden i handen på dem båda. Den som då var starkast att rycka föll den andre handlöst baklänges. Och så "musla läst" och många andra upptåg. I lekarna deltog både Karlar och fruntimmer, både unga och gamla. Julbocken var särskilt skrämsel för barn med julen när det var mörkt. Den kläddes annars ut med ludna skinn och horn.

Det skulle vara fejat och fint till julen. Tak och golv och väggar skulle skuras för det mesta i varje stuga och hem.

Min adress: Matilda Svensson, Kärret, Väne-Åsaka

-----oOo-----

Detta är en avskrift av den handskrivna nedteckningen, med alla dess "egna" och ibland ålderdomliga ordvändningar.

Fotnot

Sven Nilsson, Matilda "åldrige fader", var född 1827 i Rödjorna, under Anderstorp i Åsaka. Han och hustrun Inga-Lena Andersdotter, född 1826 i Wästbjörke Nilsgård, och deras åtta barn bodde i Höga Jonsgård, Åsaka.

Svens mor Maja Larsdotter var född 1796 i Kifvernäbbet, men hon bodde sedan på Anderstorp. Svens far, Nils Svensson, var född 1798 i Liljeholmen under Bryggum i Västra Tunhem.

Svens farfar, Sven Bengtsson, föddes 1753 på Fristorp, Västra Tunhem, och farmodern, Ingrid Jonsdotter, föddes 1752 i Anderstorp, Åsaka.

I flera generationer bakåt bodde de alltså i trakterna. Sederna som berättas om har väl säkert varit gängse i vår bygd.

Eivi D.